

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego
Sąd Apelacyjny w Szczecinie
Prokuratura Apelacyjna w Szczecinie
Wojewódzki Sąd Administracyjny w Szczecinie

ACTA IURIS STETINENSIS 7

ZESZYTY NAUKOWE UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO NR 834

Szczecin 2014

Komitet Redakcyjny

dr hab. Zbigniew Kuniewicz prof. US – Dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego

Ryszard Iwankiewicz – Prezes Sądu Apelacyjnego w Szczecinie

Grzegorz Jankowski – Prezes Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie

Józef Skoczeń – Prokurator Apelacyjny

Maciej Żelazowski – Sędzia Sądu Apelacyjnego w Szczecinie, Wiceprezes Sądu Apelacyjnego w Szczecinie

Arkadiusz Windak – Sędzia Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie, Przewodniczący II Wydziału

Tadeusz Kulikowski – Zastępca Prokuratora Apelacyjnego

dr hab. Marek Andrzejewski prof. US – Redaktor naukowy

Szymon Słotwiński – Sekretarz redakcji

Rada Naukowa

prof. dr hab. Roman Hauser – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu | prof. dr hab. Andrzej Jakubecki – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie | prof. dr hab. Andrzej Marciniak – Uniwersytet Łódzki | prof. dr hab. Mirosław Nazar – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie | prof. dr hab. Zbigniew Ofiarski – Uniwersytet Szczeciński | dr hab. Adam Olejniczak prof. UAM – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu | dr hab. Lech Paprzycki – Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie | prof. dr hab. Władysław Rozwadowski – Uniwersytet Szczeciński | prof. dr hab. Tadeusz Smoczyński – Uniwersytet Szczeciński, Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk | prof. dr hab. Roman Wieruszewski – Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk | prof. dr hab. Bronisław Ziemanin – Uniwersytet Szczeciński | Rosario Sapienza, Full Professor of International and European Law – The University of Catania School of Law | Ashok R. Patil, Prof. dr L.L.M., Ph.D. – National Law School of India University, Bangalore, Karnataka State (India) | Fursa Svetlana Yaroslavovna, prof. dr hab. honoured lawyer of Ukraine | Svitlana Yaroslavivna Fursa, prof. dr hab. honoured lawyer of Ukraine | Henry Zhuhao Wang, Assistant Professor – China University of Political Science and Law | Prof. habil. dr. Vytautas Nekrosius – Uniwersytet Wileński | Dr John Sorabji – University College, London | José García-Añón, Ph.D. in Law, Full Professor, School of Law – University of València (Spain) | Terekhova Lydia, Professor, Doctor of Law, Omsk state University, Faculty of Law | Masahiko Omura, Doctor of Law, Professor at Chuo University Law School (Tokyo, Japan) | Elena Kudryavtseva, Professor, Law Faculty of Moscow State University | Alexandre Freitas Câmara, Professor Emeritus and Head of Civil Procedure Department at Rio de Janeiro Judicial School | Jayesh Rathod, Associate Professor of Law – American University Washington College of Law | Rett R. Ludwikowski, Ph.D., Professor of Law, Columbus School of Law – The Catholic University of America | Lilia Abramchik, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor – Yanka Kupala State University of Grodno (Belarus) | Prof. dr. Frieder Dunkel, Universität Greifswald | Prof. Emilio Castorina, University of Catania

Lista recenzentów znajduje się na stronie internetowej zeszytu naukowego | <http://wpiaus.pl/actaiuris>

Redaktor naukowy | dr hab. Marek Andrzejewski prof. US

Redaktor tematyczny | Szymon Słotwiński

Redaktor językowy | Joanna Dżaman

Korektor | Joanna Grzybowska

Skład komputerowy | Iwona Mazurkiewicz

Publikacja została wydana dzięki wsparciu finansowemu

Sądu Apelacyjnego, Prokuratury Apelacyjnej, Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego

Wersja papierowa jest wersją pierwotną

Pełna wersja publikacji <http://wpiaus.pl/actaiuris>

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne online w międzynarodowej bazie danych

The Central European Journal of Social Sciences and Humanities, <http://cejsh.icm.edu.pl>

© Copyright by Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2014

ISSN 1640-6818 | ISSN 2083-4373

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO

Wydanie I. Ark. wyd. 10,5. Ark. druk 13,3. Format B5. Nakład 196 egz.

SPIS TREŚCI

ORZECZNICTWO SĄDÓW SZCZECIŃSKICH

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie II Wydział Karny z dnia 20 listopada 2013 r., sygn. akt II AKzW 1196/13.....	7
Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 17 stycznia 2013 r., sygn. akt III AUa 653/12	11

PRAWO ADMINISTRACYJNE

Marek Górski, Anna Barczak – Prawo dostępu do informacji o środowisku i jego ochronie jako element realizacji zasady demokratycznego państwa prawnego	47
Aleksandra Monarcha-Matlak – Publiczne prawa podmiotowe a obowiązki i uprawnienia	69
Wojciech Bożek – Oplata prowizyjna od poręczeń i gwarancji udzielanych przez Skarb Państwa	83
Małgorzata W. Greßler – Wykładnia terminu „swoboda przedsiębiorczości”(art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej) w świetle wybranego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej	103

PRAWO CYWILNE MATERIALNE I PROCESOWE

Aleksandra Klich – Zwolnienie od kosztów sądowych w praktyce. Komentarz do Postanowienia Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 7 lutego 2014 r. (sygn. III APz 2/14).....	129
--	-----

Tomasz Radkiewicz – Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 9 maja 2013 r., I ACa 132/13	141
Monika Futrzyńska-Mielcarzewicz, Szymon Slotwiński – Węzłowe zagadnienia zarządu majątkiem wspólnym. Analiza dogmatyczno-prawna. Część I – zagadnienia ogólne	153

PRAWO KARNE MATERIALNE I PROCESOWE

Konrad Burdziak – Glosa do Wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 28 lutego 2013 r., sygn. II AKa 12/13	169
Marta Brzezińska – Gwarancje oskarżonego w postępowaniu ze stosunków międzynarodowych.....	183

VARIA

Wojciech Bożek – Sprawozdanie ze Zjazdu Katedr Prawa Finansowego i Katedr Prawa Podatkowego.....	205
---	-----

Marta Brzezińska

Uniwersytet Szczeciński

GWARANCJE OSKARŻONEGO W POSTĘPOWANIU ZE STOSUNKÓW MIĘDZYNARODOWYCH

Streszczenie

Problematyka gwarancji oskarżonego została uregulowana zarówno w aktach prawa krajowego, jak i prawa międzynarodowego. Zagadnienie to jest bardzo ważne, zważywszy na fakt, że oskarżony jest podmiotem procesu i – co do zasady – występuje w nim sam, a po drugiej stronie znajduje się oskarżyciel dysponujący silnym aparatem ścigania, dlatego też istotne jest poinformowanie, zapewnienie i respektowanie praw przysługujących oskarżonemu. Sytuacja ta wydaje się bardziej skomplikowana, gdy mamy do czynienia z postępowaniem karnym ze stosunków międzynarodowych. Artykuł przedstawia podstawowe gwarancje, z których oskarżony ma prawo korzystać. Gwarancjami tymi są: prawo do obrony, prawo do bezpłatnej pomocy tłumacza, prawo do informacji oraz prawo do rzetelnego procesu.

Słowa kluczowe: postępowanie karne, oskarżony, postępowanie ze stosunków międzynarodowych

Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej nie pozostało bez wpływu na polskie prawo, w tym na Kodeks postępowania karnego, co oznacza pewną zmianę w stosowaniu tego prawa w praktyce. Poza uregulowaniami wynikającymi z akcesji Polski do Unii Europejskiej duże znaczenie mają również umowy

międzynarodowe zawierane z poszczególnymi państwami w zakresie współpracy przy ściganiu i wydawaniu (ekstradycji) osób podejrzewanych o popełnienie przestępstw¹.

Odzwierciedlenie uregulowań międzynarodowych znalazło wyraz w dziale XIII Kodeksu postępowania karnego, który jest ciągle modyfikowany z uwagi na konieczność dostosowywania przepisów do panującej rzeczywistości i regulacji międzynarodowych; bezpośrednio zawierane przez Polskę umowy bilateralne i multilateralne wpływają na polski porządek prawny.

Dział XIII Kodeksu postępowania karnego dotyczy postępowań w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych. Jedną z podstawowych zasad, jaka wynika z tego działu, to zasada pierwszeństwa umów międzynarodowych. Oznacza ona, że w momencie, gdy pewna kwestia jest uregulowana w umowie dwustronnej lub wielostronnej, której stronami jest Polska i państwo obce, z którym ma dojść do współpracy w sprawie karnej albo w akcie prawnym regulującym działanie Międzynarodowego Trybunału Karnego, to zastosowanie znajdują przepisy zawarte w tej umowie przed przepisami zawartymi w dziale XIII Kodeksu postępowania karnego². Kolejną zasadą, która będzie miała tu istotne znaczenie, jest zasada wzajemności. Obie te zasady mają doniosłe znaczenie, jeżeli chodzi o konsekwencje, które się z nimi wiążą dla obywateli.

W postępowaniach, gdzie zastosowanie znajdują przepisy omawianego działu Kodeksu postępowania karnego, wyróżnia się te same podmioty, które występują w postępowaniu karnym opisanym w pozostałych działach kodeksu, czyli i tu mamy do czynienia z pokrzywdzonym, oskarżonym (podejrzany) i organami prowadzącymi postępowanie. W przedmiotowym opracowaniu szczególna uwaga zostanie zwrócona na oskarżonego, który jest bierną stroną postępowania karnego. Zgodnie z art. 71 § 2 k.p.k. za oskarżonego uważa się osobę, przeciwko której wniesiono oskarżenie do sądu, a także osobę, co do której prokurator złożył wniosek o warunkowe umorzenie postępowania.

W akcie zasadniczym, jakim w Rzeczypospolitej Polskiej jest Konstytucja RP, zawarta jest gwarancja skierowana do każdej osoby (a nie tylko do obywatela), wobec której nastąpiło wszczęcie ścigania karnego. Mianowicie, każdej osobie gwarantuje się, że ściganie karne będzie się mieściło w ramach modelu

¹ K.T. Boratyńska, L. Chojniak, W. Jasiński, *Postępowanie karne*, Warszawa 2012, s. 403.

² J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, tom II*, red. J. Grajewski, Warszawa 2010, s. 531.

rzetelnego procesu karnego³, z poszanowaniem prawa do wolności, poprzez zapewnienie nietykalności osobistej, prawa do nienaruszalności mieszkania i wolności komunikowania się⁴.

Dokonując analizy instrumentów współpracy w postępowaniu karnym ze stosunków międzynarodowych, można zauważyć, że niektóre regulacje odnoszą się jedynie do współpracy z państwami członkowskimi Unii Europejskiej, a w konsekwencji dotyczą wszystkich cudzoziemców, którzy znajdują się na terytorium Unii, a więc nie tylko obywatele poszczególnych państw członkowskich. Taki stan rzeczy jest naturalną konsekwencją celu współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych, jakim jest skuteczna walka z przestępczością i uczynienie Unii strefą bezpieczeństwa i sprawiedliwości⁵.

Główną zasadą odnoszącą się do oskarżonego, którą można również odnieść do postępowania w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych, jest zasada prawa do obrony. Opiera się ona na przesłankach humanitarnych i wiąże z istotą procesu, w którym oskarżony jest podmiotem, a nie przedmiotem procesu karnego⁶. Zasada ta jest również wyrażona w Konstytucji RP, której art. 42 ust. 2 stanowi, że każdy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne, ma prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania.

Prawo do obrony obejmuje wszelkie czynności podejmowane w interesie oskarżonego, zmierzające do odparcia oskarżenia bądź oddalenia roszczenia cywilno-prawnego albo – odpowiednio – zmniejszenia jego odpowiedzialności i zmniejszenia wszelkich uciążliwości procesowych. Do zakresu prawa do obrony od strony podmiotowej należą:

- przede wszystkim możliwość podejmowania wielu czynności osobiście przez oskarżonego;
- prawo do korzystania z pomocy obrońcy, co niekiedy określa się nazwą obrony formalnej;

³ T. Grzegorzczak, *Postępowania szczególne wobec cudzoziemców*, w: *Przestępczość przygraniczna. Postępowanie karne przeciwko cudzoziemcom w Polsce*, red. A.J. Szwajc, Poznań 2000, s. 105.

⁴ S. Stachowiak, P. Wiliński, H. Paluszkiewicz, A. Gerecka-Żołyńska, B. Janusz-Pohl, P. Mazur, I. Zając, *Prawa i obowiązki obywatela Unii Europejskiej jako uczestnika w postępowaniu karnym*, w: *Węzłowe problemy procesu karnego*, red. P. Hofmański, Warszawa 2010, s. 786.

⁵ P. Hofmański, *Przyszłość ścigania karnego w Europie*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2006, nr 12, s. 4.

⁶ K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, *Proces karny*, Katowice 2005, s. 111.

- przepisy nakazujące organom procesowym dokonywanie czynności także na korzyść oskarżonego⁷.

Oskarżony – na podstawie prawa do obrony – ma możliwość odpierania przedstawionych mu zarzutów, kwestionowania niekorzystnych dla niego dowodów czy też prezentowania dowodów przemawiających na jego korzyść. Obowiązywanie tej zasady przesądza o tym, że oskarżony jest podmiotem, a nie przedmiotem postępowania⁸.

Prawo oskarżonego do obrony swoich praw można rozpatrywać w dwóch aspektach, a mianowicie jako prawo do obrony w aspekcie formalnym, przez co rozumie się działalność obrońcy oskarżonego, i w aspekcie materialnym, czyli działalności samego oskarżonego⁹.

Istotną kwestią dla oskarżonego i dla realizacji jego prawa do obrony stanowią pouczenia, które musi on uzyskać od organów prowadzących postępowanie. I tak, przed pierwszym przesłuchaniem należy pouczyć podejrzanego o jego uprawnieniach:

- do składania wyjaśnień,
- do odmowy składania wyjaśnień lub odmowy odpowiedzi na pytania,
- do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia,
- do korzystania z pomocy obrońcy,
- do końcowego zaznajomienia się z materiałami postępowania,
- do żądania przesłuchania z udziałem ustanowionego obrońcy¹⁰.

Sąd Najwyższy przykłada szczególną wagę do realności prawa do obrony, w tym korzystania z pomocy obrońcy. Wyrazem tego jest zapewnienie ustanowionemu obrońcy z urzędu możliwości rzetelnego zaznajomienia się z aktami sprawy. Sąd nie może dopuścić do wykonywania obowiązków obrońcy w sytuacji wyraźnie wskazującej, że obrona może nie mieć realnego charakteru. Obecność obrońcy oskarżonego może być uznana za wystarczającą tylko wtedy, gdy rzeczywiście może on wypełniać swoje obowiązki¹¹. Ponadto oskarżony nie może ponosić negatywnych konsekwencji ani zbyt późnego ustanowienia obrońcy, ani

⁷ Tamże, s. 112.

⁸ P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym*, Kraków 2006, s. 196–197.

⁹ J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego...*, s. 56.

¹⁰ Tamże, s. 57.

¹¹ SN III KK 418/05, OSN „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 12, poz. 5.

zdarzeń losowych, do jakich należy zaliczyć nagle zachorowanie ustanowionego obrońcy. Nie może także ponosić negatywnych konsekwencji niedopełnienia przez ustanowionego obrońcę wymagań określonych w art. 117 § 2a k.p.k.¹²

Rozpatrując gwarancje oskarżonego w postępowaniu karnym ze stosunków międzynarodowych nie można pominąć tak ważnego aktu prawa międzynarodowego, jakim jest *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r.* Polska podpisała tę konwencję 26 listopada 1991 r., a ratyfikowała 19 stycznia 1993 r. W art. 6 ust. 3 konwencji zawarte jest prawo do obrony, które wyraża się w tym, że każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma co najmniej prawo do:

- a) niezwłocznego otrzymania szczegółowej informacji w języku dla niego zrozumiałym o istocie i przyczynie skierowanego przeciwko niemu oskarżenia;
- b) posiadania odpowiedniego czasu i możliwości do przygotowania obrony;
- c) bronięcia się osobiście lub przez ustanowionego przez siebie obrońcę, a jeśli nie ma wystarczających środków na pokrycie kosztów obrony – do bezpłatnego korzystania z pomocy obrońcy wyznaczonego z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości;
- d) przesłuchania lub spowodowania przesłuchania świadków oskarżenia oraz żądania obecności i przesłuchania świadków obrony na takich samych warunkach jak świadków oskarżenia;
- e) korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie rozumie lub nie mówi językiem używanym w sądzie.

Ponadto w ust. 1 art. 6 konwencji zawarte jest prawo do rzetelnego procesu sądowego, które obejmuje prawo stron procesu do prezentowania argumentów mających istotne znaczenie do rozstrzygnięcia sprawy. Na podstawie tego artykułu sąd ma obowiązek zbadania przedstawionych wniosków, argumentów i dowodów, bez uprzedniego przesądzania o ich znaczeniu dla rozstrzygnięcia sprawy¹³.

Biorąc pod uwagę zasadę rzetelnego procesu, należy dojść do wniosku, że osoba oskarżona o przestępstwo jest uprawniona do osobistej obecności na rozprawie¹⁴. Wynika z tego prawo do bronięcia się osobiście, przesłuchania lub

¹² SN II KK 239/04, OSN „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 7–8, poz. 5.

¹³ M.A. Nowicki, *Wokół konwencji europejskiej. Komentarz do „Europejskiej konwencji praw człowieka”*, Warszawa 2010, s. 272.

¹⁴ Orzeczenie *Makhfi v. Francja* z 19.10.2004 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 59335/00, § 40.

spowodowania przesłuchania świadków oraz bezpłatnej pomocy tłumacza, jeśli osoba oskarżona nie rozumie lub nie mówi językiem używanym przez sąd. Wymienione gwarancje mają wielkie znaczenie dla rzetelności i sprawiedliwości procesu sądowego¹⁵, do którego niewątpliwie ma prawo każda osoba. Z tych uprawnień wynika nie tylko prawo oskarżonego do jego osobistej obecności na rozprawie, ale też do skutecznego udziału w postępowaniu¹⁶. Taka sytuacja może się wiązać z zapewnieniem tłumacza dla oskarżonego. Czasami wyłącznie ustna pomoc tłumacza może spełniać wymagania konwencji, jeśli umożliwia zainteresowanemu zorientowanie się w sprawie przeciwko niemu i bronienie się¹⁷. Istotna jest tu jednak ocena stopnia, w jakim oskarżony sam potrafi posługiwać się językiem używanym przez sąd, a także rodzaj zarzucanego przestępstwa i charakter wymaganego osobistego komunikowania się oskarżonego z sądem. W każdej sytuacji należy w konkretnych okolicznościach rozważyć, jak ważna była dobra znajomość języka, w którym toczyła się rozprawa¹⁸.

Przechodząc teraz do głównego wątku, jakim jest zasada prawa do obrony w rozumieniu konwencji, należy niewątpliwie stwierdzić, że jest to element konieczny rzetelnego procesu sądowego. Wiąże się z nią wymóg polegający na tym, by sędziowie nie rozpatrywali spraw z przekonaniem, że oskarżony dopuścił się zarzucanego mu przestępstwa. Ciężar dowodu spoczywa na oskarżeniu, a każda wątpliwość powinna być tłumaczona na korzyść oskarżonego. Ponadto obowiązkiem oskarżenia jest poinformowanie oskarżonego o stawianych mu zarzutach, tak by umożliwić mu przygotowanie i przedstawienie argumentów na swoją korzyść¹⁹. Domniemanie niewinności obowiązuje aż do zakończenia postępowania odwoławczego dotyczącego orzeczenia o winie²⁰ (ale nie wymiaru kary)²¹.

Z prawem do obrony wiąże się także istotna kwestia, jaką jest prawo do informacji. Zgodnie z konwencją każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma prawo do niezwłocznego otrzymania szczegółowej informacji

¹⁵ Orzeczenie z 18.10.2006 r., Wielka Izba, skarga nr 18114/02, § 59.

¹⁶ Orzeczenie *Hermi v. Włochy* z 18.10.2006 r., Wielka Izba, skarga nr 18114/02, § 60.

¹⁷ Orzeczenie *Stanford v. Wielka Brytania* z 23.02.1994 r., A. 280-A, § 26.

¹⁸ Orzeczenie *Hermi v. Włochy* z 18.10.2006 r., Wielka Izba, skarga nr 18114/02, § 60.

¹⁹ Orzeczenie *Minelli v. Szwajcaria* z 25.03.1983 r., A. 62, § 27; zob. również: *Deweer v. Belgia* z 27.02.1980 r., A. 35, § 56; *Adolf v. Austria* z 26.03.1982 r., A. 49, § 30.

²⁰ Orzeczenie *Barberá, Messegué i Jabardo v. Hiszpania* z 6.12.1988 r., A. 146, § 77.

²¹ Orzeczenie *Lutz, Englert i Nölkenbockhoff v. Niemcy* z 25.08.1987 r., A. 123.

w języku dla niego zrozumiałym o istocie i przyczynie skierowanego przeciwko niemu oskarżenia. Ma to istotne znaczenie dla przygotowania obrony, ponieważ każdy ma prawo do odpowiedniego czasu i możliwości przygotowania obrony²², a co się z tym wiąże – także prawo do rzetelnego procesu sądowego²³. Oskarżony musi być niezwłocznie powiadomiony o wszystkich zmianach, jakie zaszły w toku postępowania. Ocena, czy warunek ten został spełniony, jest zależna od ustalenia, czy informacje dotarły do oskarżonego wystarczająco wcześnie, aby mógł przygotować obronę²⁴.

Istotną więc kwestią jest to, czy informacja rzeczywiście dotarła do oskarżonego. Nie jest wystarczające domniemanie prawne w tym zakresie. Oskarżony musi otrzymać niezbędne informacje w języku dla niego zrozumiałym. W takim wypadku, gdy mamy do czynienia z obcokrajowcem, to musi on otrzymać przekład podstawowych dokumentów, chyba że władze potrafią udowodnić lub mają uzasadnione podstawy do przekonania, iż oskarżony w dostatecznym stopniu posługuje się językiem, w jakim sformułowano informację²⁵.

W art. 6 ust. 3 lit. b konwencji zostało sformułowane prawo oskarżonego do odpowiedniego czasu i możliwości przygotowania obrony, które to prawo ma na celu zapewnienie równości między oskarżeniem a obroną przez umożliwienie oskarżonemu zapoznania się z wynikami śledztwa w celu przygotowania obrony²⁶. Oskarżonemu należy przede wszystkim zapewnić możliwość kontaktu z obrońcą, który może być wybrany przez oskarżonego i opłacony z jego własnych środków finansowych. Jednak w sytuacji, gdy oskarżony nie ma wystarczających środków, aby opłacić taką pomoc, jest on uprawniony na podstawie konwencji do uzyskania jej bezpłatnie, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości²⁷. Sąd nie ma możliwości nakazać oskarżonemu, żeby ten bronił się sam²⁸, bez udziału podmiotu fachowego. Warto jednak zwrócić uwagę na regulację zawartą w art. 6 ust. 3 lit. c, ponieważ zawarta tam gwarancja oskarżonego do wyznaczenia mu obrońcy z urzędu nie nakłada na sąd obowiązku, by ten skonsultował wybór konkretnej osoby na obrońcę oskarżonego z samym

²² Orzeczenie *Kremzow v. Austria* z 21.09.1993 r., A. 268-B, § 58.

²³ Orzeczenie *Brozicek v. Włochy* z 19.12.1989 r., A. 167, raport Komisji, § 65.

²⁴ M.A. Nowicki, *Wokół konwencji...*, s. 326.

²⁵ Orzeczenie *Kamasiński v. Austria* z 19.12.1989 r., A. 168, § 79–81.

²⁶ Orzeczenie *Brozicek v. Włochy* z 19.12.1989 r., A. 167, § 38–46.

²⁷ Orzeczenie z 13.10.2009 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 7377/03.

²⁸ Orzeczenie *Croissant v. Niemcy* z 25.09.1992 r., A. 237-B, § 27, 31.

oskarżonym²⁹. Taka decyzja leży wyłącznie w kompetencji sądu. Oskarżony nie może żądać zmiany obrońcy z urzędu po jego ustanowieniu³⁰, chyba że zaistnieją ku temu odpowiednio uzasadnione powody³¹. Nie ma on też prawa domagania się, aby obrońca z urzędu realizował określoną linię obrony, jeśli uważa, że jest ona nieuzasadniona³².

Prawo do bezpłatnego korzystania z obrońcy z urzędu nie oznacza, że obowiązek sądu ogranicza się tylko do wyznaczenia adwokata do obrony oskarżonego. Pomoc prawna, jakiej oskarżony oczekuje i jaka jest wymagana ze względu na dobro wymiaru sprawiedliwości i ważną rolę prawa do rzetelnego procesu sądowego w demokratycznym społeczeństwie, musi być praktyczna i skuteczna, a nie tylko teoretyczna i iluzoryczna³³.

Konwencja w art. 6 ust. 3 lit. e określa prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza. Jest to możliwe i uzasadnione wtedy, gdy oskarżony nie rozumie i nie potrafi mówić w języku używanym przez sąd. W zależności od tego, na jakim poziomie oskarżony zna język właściwy dla organów postępowania, pomoc tłumacza może być różna. Czasami tłumacz musi tłumaczyć wszystko, jednak są też takie przypadki, kiedy wystarczy, że tłumacz włączy się ze swoją pomocą tylko w trudniejszych momentach, kiedy oskarżony nie potrafi sobie poradzić sam. Potrzeba obecności tłumacza rozciąga się na cały proces. Pomoc ma nie tylko dotyczyć ustnych wypowiedzi, ale także dokumentów, które są istotne. Nie wymaga się natomiast przekładu wszystkich dowodów z dokumentów znajdujących się w aktach sprawy³⁴. Obowiązek zapewnienia bezpłatnej pomocy tłumacza nie zależy od sytuacji materialnej oskarżonego. Tłumaczenie jest jednym ze środków wymaganych od państwa w celu zorganizowania wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych w sposób zgodny z wymaganiami art. 6 konwencji. Oskarżony nie ma obowiązku pokrycia kosztów tłumaczenia, nawet w razie skazania. Gdyby było inaczej, oskarżony mógłby zrezygnować z prawa do tłumacza wyłącznie z obawy przed nadmiernym obciążeniem finansowym³⁵.

²⁹ Decyzja *X. v. Wielka Brytania* z 9.10.1978 r., skarga nr 8295/78, DR 15/242.

³⁰ Decyzja *X. v. Niemcy* z 6.05.1982 r., skarga nr 9365/81, DR 28/229.

³¹ Decyzja *Ostergren i inni v. Szwecja* z 1.03.1991 r., skarga nr 13572/88, DR 69/198.

³² Orzeczenie *Croissant v. Niemcy* z 25.09.1992 r., A. 237-B, § 29.

³³ Decyzja *X. v. Wielka Brytania* z 9.10.1980 r., skarga nr 8386/86, DR 21/126.

³⁴ Raport *Baegen v. Holandia* z 20.10.1994 r., A. 327-B, § 77.

³⁵ Orzeczenie *Kamasiński v. Austria* z 19.12.1989 r., A. 168, § 74.

Przechodząc do postępowania karnego ze stosunków międzynarodowych, należy wskazać, że doniosłe znaczenie ma zasada specjalności, która jest też zwana inaczej zasadą ograniczonego ścigania i znajduje swoje zastosowanie zarówno w postępowaniach ekstradycyjnych, jak i dotyczących wydania europejskiego nakazu aresztowania. W odniesieniu do ekstradycji wynika ona z art. 596 k.p.k. i polega na ograniczeniu ścigania, skazania oraz pozbawienia wolności tylko do przestępstwa, w związku z którym nastąpiło wydanie. Po wydaniu oskarżony może być ścigany i ukarany jedynie za przestępstwa, które stanowiły przedmiot uzgodnienia między państwem wzywającym a wezwanym³⁶. W momencie ujawnienia się nowych czynów niezbędny jest dodatkowy wniosek ekstradycyjny i zgoda państwa, które dokonało ekstradycji, na ściganie. Jeżeli w toku postępowania zmieni się kwalifikacja prawna zarzucanego czynu, osoba wydana nie może być sądzona lub skazana, chyba że istotne znamiona czynu przy zmienionej kwalifikacji pozwoliłyby na wydanie (art. 14 ust. 3 *Europejskiej konwencji o ekstradycji*)³⁷. Zasada specjalności nie ma jednak bezwzględnego charakteru, ponieważ państwo wydające może wyrazić zgodę na objęcie postępowaniem też tych przestępstw, które nie były objęte wnioskiem³⁸.

W art. 603 k.p.k. została uregulowana kwestia wzięcia przez osobę ściganą udziału w posiedzeniu sądu. Ustawodawca w tym przepisie nie przyznał jej takiego uprawnienia wprost, ale nałożył na sąd obowiązek umożliwienia osobie ściganej przed wydaniem postanowienia w przedmiocie wniosku ekstradycyjnego złożenia wyjaśnień ustnie lub na piśmie. Zarówno wyjaśnienia ustne, jak i pisemne są środkiem dowodowym w postępowaniu w przedmiocie wniosku ekstradycyjnego. Pozycja osoby ściganej będzie więc zbliżona do pozycji procesowej oskarżonego. Tym samym zasadny jest wniosek, że przepis art. 603 § 1 k.p.k. zd. drugie w części przewidującej złożenie wyjaśnień na piśmie stanowi *lex specialis* do art. 176 k.p.k.³⁹ Dlatego też wyjaśnienia na piśmie nie muszą być odebrane na posiedzeniu, lecz mogą zostać przedstawione w postaci przesłanego dokumentu zawierającego takie wyjaśnienia i sporządzonego przez osobę

³⁶ M. Płachta, *Glosa do wyroku SA w Warszawie z 14 listopada 2000 r. – II AKa 336/00*, „Palestra” 2002, nr 3–4, s. 250.

³⁷ W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 737.

³⁸ J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego...*, s. 769.

³⁹ M. Klejnowska, *Glosa do wyroku SN sygn. akt III KK 271/02*, „Państwo i Prawo” 2004, z. 9, s. 130–131.

ściganą⁴⁰. W takim wypadku od decyzji sądu zależeć będzie, czy osoba ścigana będzie mogła wziąć udział w posiedzeniu. Jeżeli będzie ona pozbawiona wolności (co jest regułą w postępowaniu ekstradycyjnym), sąd może wybrać, czy sprowadzić ją na posiedzenie w celu złożenia wyjaśnień ustnych, czy też jedynie umożliwić złożenie wyjaśnień na piśmie. W sytuacji, gdy osoba taka pozostaje na wolności, w razie uznania przez sąd, że celowe jest złożenie przez nią wyjaśnień ustnych, należy wcześniej zawiadomić ją o terminie i miejscu posiedzenia. W przeciwnym razie sąd ma obowiązek zwrócić się do niej o złożenie pisemnych wyjaśnień⁴¹. Złożenie wyjaśnień nie jest obowiązkiem oskarżonego, tylko jego uprawnieniem, więc w sytuacji przedstawionej powyżej, gdy osoba pozostaje na wolności i sąd umożliwił jej złożenie wyjaśnień na piśmie, to również sąd powinien wyznaczyć jej odpowiedni termin, po upływie którego, jeżeli nie zostaną one złożone, będzie mógł uznać, że osoba ścigana zrezygnowała z ich złożenia⁴². Ponadto należy przyjąć, że sąd powinien uwzględnić wniosek osoby pozbawionej wolności o sprowadzenie jej na posiedzenie, co umożliwi złożenie przez nią ustnych wyjaśnień. Słusznie też wskazuje się, że sąd powinien dopuścić osobę ściganą do udziału w posiedzeniu, jeżeli uwzględnił jej wniosek o przeprowadzenie dowodów znajdujących się w kraju⁴³. Poza tym sąd w sytuacji, gdy osoba ścigana nie włada językiem polskim w wystarczającym stopniu, powinien wezwać tłumacza do udziału w posiedzeniu (art. 72 k.p.k.), a jeżeli wyjaśnienia zostały złożone na piśmie, uzyskać ich tłumaczenie na język polski⁴⁴. Postanowienie sądu okręgowego w przedmiocie ekstradycji jest zaskarżalne zażaleniem. Przysługuje ono na postanowienie, w którym orzeczono zarówno o dopuszczalności, jak i niedopuszczalności wydania.

Artykuł 603a Kodeksu postępowania karnego zawiera uregulowania dotyczące tzw. ekstradycji uproszczonej i znajduje on zastosowanie wyłącznie w przypadku, gdy dopuszczalność taką przewiduje międzynarodowa umowa dwustronna lub wielostronna. Aby można zastosować procedurę ekstradycji uproszczonej, konieczna jest zgoda osoby ściganej. Zgoda ta może przybrać dwie formy:

⁴⁰ J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania larnego...*, s. 785.

⁴¹ Tamże, s. 786.

⁴² Tamże, s. 788.

⁴³ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. P. Hofmański, wyd. 3, Warszawa 2007, t. III, s. 584.

⁴⁴ J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego...*, s. 790.

- zgody prostej, czyli wyrażenia zgody na wydanie oraz
- zgody złożonej, która oprócz wyrażenia zgody na ściganie obejmuje również zrzeczenie się przez osobę ściganą ochrony wynikającej z zasady specjalności, co oznacza, że w razie wydania będzie ona mogła być ścigana lub skazana również za inne przestępstwa niż te, w związku z którymi nastąpiło wydanie.

Biorąc pod uwagę wymienione rodzaje zgody, należy stwierdzić, że na prokuratorze – podczas przesłuchania przed skierowaniem sprawy do sądu okręgowego – spoczywa obowiązek poinformowania osoby ściganej o możliwości wyrażenia takiej zgody oraz o jej konsekwencjach. Oświadczenie takie musi być jednak złożone przed sądem. W przypadku odmowy wydania osoby ściganej postępowanie ekstradycyjne toczy się na zasadach ogólnych⁴⁵. Oświadczenie o wyrażeniu zgody na wydanie lub wydanie połączone ze zrzeczeniem się ochrony wynikającej z zasady specjalności musi być wolne od wad oświadczeń woli, a więc świadome, wolne od przymusu, błędu, niewywołane podstępem. Świadome wyrażenie zgody wymaga przede wszystkim posiadania przez osobę ściganą informacji o konsekwencjach tego kroku. Stąd też należy uznać, że niezbędne jest poinformowanie osoby ściganej o tym, jakie skutki pociągnie za sobą wyrażenie przez nią zgody na wydanie, pomimo że przepis art. 603a § 2 k.p.k. nakazuje jedynie poinformować o możliwości wyrażenia zgody⁴⁶. Ponadto osobę ściganą należy pouczyć o nieodwołalności zgody na wydanie. Ten obowiązek spoczywa na sędzi, przed którym oświadczenie takie ma być złożone. W związku z niemożnością cofnięcia zgody postuluje się, aby w toku postępowania zapewnić osobie ściganej pomoc obrońcy⁴⁷.

Kolejną instytucją, która została opisana w dziale XIII Kodeksu postępowania karnego, jest europejski nakaz aresztowania (ENA), będący wyrazem dążeń do zniesienia formalnej procedury ekstradycyjnej między państwami członkowskimi w odniesieniu do prawomocnie skazanych osób uciekających przed sprawiedliwością oraz przyspieszenia procedur ekstradycyjnych w odniesieniu

⁴⁵ Tamże, s. 800.

⁴⁶ J. Bratoszewski, Z. Gostyński, L. Gardocki, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Z. Gostyński, red. wyd. 2: R.A. Stefański, S. Zabłocki, t. III, Warszawa 2004, s. 886.

⁴⁷ J. Grajewski, L.K. Paprzycki, M. Płachta, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2003, t. II, s. 600–601.

do osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa⁴⁸. Podstawowa różnica między ENA a ekstradycją (o której mowa była wcześniej) polega na tym, że ekstradycja jest instytucją służącą wydawaniu osób ściganych między państwami, w przypadku której dużą rolę odgrywa czynnik polityczny, a ENA stanowi instrument działający bezpośrednio między organami sądowymi państw członkowskich UE⁴⁹. W związku z toczącym się postępowaniem karnym ENA może zostać wydany wyłącznie w odniesieniu do osoby, która ma procesowy status podejrzanego w postępowaniu przygotowawczym lub oskarżonego w postępowaniu jurysdykcyjnym. Jeżeli osobie ściganej nie przedstawiono jeszcze zarzutów w postępowaniu przygotowawczym, przed wystąpieniem z wnioskiem o wydanie ENA należy postąpić podobnie jak w razie wydawania listu gończego, a więc sporządzić postanowienie o przedstawieniu zarzutów, wstrzymując się z ogłoszeniem go podejrzanemu i jego przesłuchaniem, a następnie wystąpić do sądu właściwego z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania⁵⁰. Na gruncie przepisów dotyczących ENA również obowiązuje zasada specjalności wyrażona w art. 607 e k.p.k. W posiedzeniu w sprawie wydania ENA ma prawo wziąć udział prokurator i osoba ścigana, a także jej obrońca. Wnioskować z tego należy, że muszą być oni poinformowani o terminie posiedzenia. W sytuacji, gdy osoba ścigana jest pozbawiona wolności, należy ją pouczyć o prawie złożenia wniosku o sprowadzenie jej na posiedzenie. Gdy sąd zdecyduje, że osoba taka nie zostanie sprowadzona na posiedzenie, to w razie, gdy osoba ścigana nie ma obrońcy, konieczne jest wyznaczenie jej obrońcy z urzędu⁵¹. Warto również zaznaczyć, że w przypadku, gdy czyn osoby ściganej jest zagrożony karą lub środkami nieizolacyjnymi, niedopuszczalne jest stosowanie w toku postępowania środków polegających na pozbawieniu wolności. Organy procesowe w celu zabezpieczenia prawidłowego toku procesu dysponują jedynie środkami zapobiegawczymi o charakterze nieizolacyjnym⁵².

Prokurator po otrzymaniu ENA powinien przesłuchać osobę ściganą, czyli osoba ta musi stawić się przed prokuratorem. Podjęcie pierwszych czynności przez prokuratora względem takiej osoby powoduje, że osoba ta uzyskuje status *quasi*-strony, czyli strony w postępowaniu incydentalnym dotyczącym

⁴⁸ J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego...*, s. 826.

⁴⁹ Tamże, s. 827.

⁵⁰ Tamże, s. 829.

⁵¹ Tamże, s. 846.

⁵² J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego...*, s. 853.

wykonania ENA⁵³. Pozycja procesowa tej osoby jest zbliżona do pozycji oskarżonego w postępowaniu zasadniczym, czyli należy w stosunku do niej stosować przepisy dotyczące oskarżonego. Ma ona zatem prawo do korzystania z pomocy obrońcy i tłumacza⁵⁴. Przed przystąpieniem do przesłuchania prokurator powinien pouczyć osobę, której dotyczy ENA, o treści nakazu oraz o możliwości wyrażenia zgody na przekazanie lub zgody na niezastosowanie zasady specjalności⁵⁵.

Sąd w przedmiocie przekazania orzeka na posiedzeniu, w którym prawo mają wziąć udział prokurator i obrońca, w związku z tym osoby te powinny być zawiadomione o terminie i miejscu posiedzenia. Przepis art. 607 l § 1 k.p.k. całkowicie pomija osobę ściganą. Może to budzić poważne wątpliwości co do jego zgodności z prawem do rzetelnego procesu zagwarantowanym w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP oraz z prawem do obrony. Ponadto w art. 14 decyzji ramowej o ENA zapewniono osobie ściganej, która została aresztowana, prawo do wysłuchania jej przez organ sądowy orzekający w kwestii ENA. Osoba ścigana powinna zaś mieć prawo do przedstawienia swoich racji wskazujących na brak podstaw do przekazania jej w trybie ENA⁵⁶.

W świetle powyższego należy postulować, aby, mając na uwadze przepisy art. 42 ust. 2 i art. 45 ust. 1 Konstytucji RP oraz art. 14 decyzji ramowej o ENA, sądy orzekające w przedmiocie przekazania – odrębnie od kwestii tymczasowego aresztowania – zawiadamiały osoby ścigane pozostające na wolności o terminie i miejscu posiedzenia, a w odniesieniu do osób pozbawionych wolności – w drodze analogii – stosowały przepis art. 451 k.p.k, a zatem w razie zgłoszenia takiego wniosku przez tę osobę zarządzały jej sprowadzenie na posiedzenie, aby umożliwić jej złożenie wyjaśnień⁵⁷.

Przesłuchanie osoby ściganej powinno być ograniczone przede wszystkim do kwestii związanych z wykonaniem ENA, a więc koncentrować się nie na

⁵³ M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, wyd. 3, Warszawa 1984, s. 41.

⁵⁴ A. Górski, A. Sakowicz, *Komentarz do decyzji ramowej Rady Unii Europejskiej w sprawie europejskiego nakazu aresztowania*, w: *Prawo Wspólnot Europejskich a prawo polskie. Dokumenty karne. Część II*, red. E. Zielińska, Warszawa 2005, s. 300.

⁵⁵ T. Grzegorzcyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2008, s. 1290.

⁵⁶ J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego...*, s. 879.

⁵⁷ K.T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2009, s. 1401.

kwestii winy i odpowiedzialności osoby ściganej za przestępstwo, które stanowi podstawę wydania ENA, lecz na prawdziwości informacji zawartych w ENA oraz innych okolicznościach istotnych dla rozstrzygnięcia o przekazaniu osoby ściganej⁵⁸. W razie potrzeby do udziału w posiedzeniu, zarówno w przedmiocie tymczasowego aresztowania lub innego środka zapobiegawczego, jak i przekazania, należy wezwać tłumacza⁵⁹.

Zgoda na przekazanie powinna dotyczyć wszystkich czynów, które stanowiły podstawę wydania ENA w innym państwie członkowskim UE⁶⁰. Wyrażenie zgody na przekazanie wywiera skutki polegające przede wszystkim na przyspieszeniu postępowania dotyczącego wykonania ENA i przekazania osoby ściganej do państwa członkowskiego. Z tego też względu wyrażenie zgody na przekazanie jedynie w stosunku do części przestępstw nie mogłoby wywołać zamierzonego przez ustawodawcę efektu, skoro o przekazaniu dotyczącym wszystkich czynów rozstrzyga się w jednym postępowaniu. Rezygnacja z zasady specjalności wywiera zaś skutek w odniesieniu do przestępstw nieobjętych ENA, a zatem jej zakres jest tu bez znaczenia⁶¹. Oświadczenie osoby ściganej powinno być złożone dobrowolnie oraz ze świadomością jego konsekwencji, a także należy umożliwić takiej osobie skorzystanie z pomocy prawnej. Osoba ścigana powinna być w stanie umożliwiającym swobodne powzięcie oraz wyrażenie decyzji w przedmiotowej kwestii. Polski ustawodawca nie przewidział natomiast możliwości powołania obrońcy z urzędu w celu udzielenia pomocy osobie ściganej w podejmowaniu decyzji oraz przy składaniu takiego oświadczenia. Jedynie zatem na zasadach ogólnych osoba ścigana może ustanowić obrońcę z wyboru lub wystąpić o wyznaczenie obrońcy z urzędu na podstawie art. 78 § 1 k.p.k.⁶²

Sprawca może osobiście uczestniczyć w posiedzeniu sądu, na którym orzeka się w przedmiocie wystąpienia o wykonanie w innym państwie członkowskim UE orzeczenia o grzywnie, środka karnym w postaci nawiązki lub świadczenia pieniężnego albo orzeczenia zasądzającego od sprawcy koszty procesu.

⁵⁸ H. Kuczyńska, *Europejski nakaz aresztowania*, „Europejski Przegląd Prawa” 2004, nr 3, s. 89–90.

⁵⁹ A. Gajda, *Europejski nakaz aresztowania a ochrona praw jednostki*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2007, nr 7, s. 27.

⁶⁰ K.T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego...*, s. 1402.

⁶¹ J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego...*, s. 881.

⁶² Tamże, s. 882.

Warunkiem jego uczestnictwa jest przebywanie przez sprawcę na terytorium RP, przy czym wtedy sąd musi zawiadomić go o terminie i miejscu posiedzenia. Ponadto w takim posiedzeniu może wziąć udział również obrońca, jeżeli stawi się na posiedzeniu⁶³.

Zgodnie z art. 611fh § 1 k.p.k. zd. 2, w razie, gdy sprawca, który nie przebywa na terytorium RP, nie ma obrońcy, prezes sądu właściwego do rozpoznania sprawy może mu wyznaczyć obrońcę z urzędu. Decyzja ta ma charakter fakultatywny. Dla uznania potrzeby wyznaczenia obrońcy z urzędu znaczenie powinny mieć między innymi takie okoliczności, jak istnienie wątpliwości co do dopuszczalności wykonania orzeczenia w Polsce, wysokość kary pieniężnej podlegającej wykonaniu w Polsce, możliwość skierowania egzekucji do majątku sprawcy, a zwłaszcza nieruchomości. Wyznaczenie obrońcy, na podstawie komentowanego przepisu, jest niezależne od stanu majątkowego sprawcy. Jednocześnie przepis ten nie wyłącza możliwości wyznaczenia obrońcy z urzędu na podstawie art. 78 § 1 k.p.k., co może mieć znaczenie zwłaszcza dla sprawcy, który przebywa na terytorium RP⁶⁴. Decyzja zapada tu na posiedzeniu, w którym mają prawo wziąć udział sprawca, jeżeli przebywa na terytorium RP, i jego obrońca, jeżeli się stawi.

W przedmiocie wystąpienia o wykonanie orzeczenia przepadku w innym państwie członkowskim, o którym mowa w art. 611fs k.p.k., mają prawo wziąć udział zarówno sprawca, jak i jego obrońca, na analogicznych zasadach jak była mowa wyżej.

Wniosek Międzynarodowego Trybunału Karnego o dostarczenie osoby został opisany w przepisie art. 611h k.p.k. Wśród uprawnień osoby, co do której istnieją podstawy do podejrzeń, że popełniła zbrodnię podlegającą jurysdykcji MTK i ma zostać przesłuchana przez organa krajowe zgodnie z wnioskiem, należy zaliczyć:

- 1) prawo do bycia poinformowanym przed przesłuchaniem o tym, że istnieją podstawy do podejrzeń, iż osoba przesłuchiwana popełniła zbrodnię podlegającą jurysdykcji MTK;
- 2) prawo do milczenia, przy czym milczenie to nie może być brane pod uwagę przy orzekaniu o winie lub niewinności tej osoby;

⁶³ Tamże, s. 1102.

⁶⁴ K.T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego...*, s. 1476.

- 3) prawo do korzystania z pomocy ustanowionego przez siebie obrońcy lub, jeżeli osoba ta nie ma obrońcy ustanowionego przez siebie, prawo do obrońcy wyznaczonego z urzędu w razie, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości, oraz do bezpłatnego obrońcy, jeżeli osoba ta nie ma wystarczających środków na pokrycie kosztów obrońcy, oraz
- 4) prawo do bycia przesłuchiwanym w obecności obrońcy, chyba że osoba ta dobrowolnie zrzekła się prawa do korzystania z pomocy obrońcy.

W świetle powyższego uzasadnione jest stanowisko, że status procesowy osoby, której dotyczy wniosek o dostarczenie MTK, jest zbliżony do statusu oskarżonego w procesie karnym. Można uznać, że osoba ta jest *quasi*-oskarżonym, co z kolei daje podstawę do stosowania wobec niej przepisów Kodeksu postępowania karnego o oskarżonym⁶⁵.

W przepisie art. 612 k.p.k. został przewidziany dodatkowy obowiązek spoczywający na organach procesowych w wypadku zastosowania tymczasowego aresztowania wobec obywatela państwa obcego. Sprowadza się to do zagwarantowania cudzoziemcowi, który został zatrzymany lub tymczasowo aresztowany, możliwości skorzystania z pomocy i ochrony swojego państwa ojczystego. W związku z tym w razie aresztowania lub zatrzymania obywatela państwa obcego należy niezwłocznie powiadomić osobę mu najbliższą lub inną wskazaną przez niego⁶⁶.

Podczas analizy przedstawionych powyżej przepisów dotyczących postępowania w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych nasuwa się wniosek, że główną gwarancją wynikającą z tych przepisów jest prawo do obrony, wyrażające się przede wszystkim celowym zachowaniem podejmowanym w interesie oskarżonego⁶⁷, który w procesie karnym zajmuje szczególną pozycję jako osoba zagrożona karą kryminalną w związku z zarzutem popełnienia przestępstwa⁶⁸. Osoba ta, obiektywnie rzecz biorąc, znajduje się w gorszej sytuacji, ponieważ każdy jest przeciwko niej, dlatego należy jej w maksymalnym stopniu umożliwić ochronę swoich praw. Osoba taka samodzielnie może podejmować czynności w postępowaniu, ma również prawo do korzystania z pomocy

⁶⁵ J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego...*, s. 1231–1232.

⁶⁶ J. Grajewski, L.K. Paprzycki, M. Płachta, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2003, t. II, s. 691.

⁶⁷ W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego...*, s. 25.

⁶⁸ K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, *Proces karny...*, s. 202.

podmiotu fachowego, jakim jest obrońca. Oskarżony sam może dokonać wyboru swojego obrońcy i wtedy koszty z tym związane ponosi samodzielnie, jednakże często bywa tak, że osoba taka nie jest w stanie pokryć kosztów pomocy prawnej, wtedy – zgodnie z art. 78 k.p.k., gdy wykaże, że nie jest w stanie uiścić kosztów obrony – sąd może wyznaczyć obrońcę z urzędu. Poza tym w przypadkach wymienionych w art. 79 k.p.k. obrona jest obligatoryjna. Te sytuacje znajdują odzwierciedlenie również w przepisach działu XIII Kodeksu postępowania karnego, gdzie w wielu przypadkach, jak już było sygnalizowane wcześniej, sprawca, którego nie zawsze utożsamimy z oskarżonym, będzie tzw. *quasi-oskarżonym*, dlatego też będą mu służyły wszelkie narzędzia, które przysługują oskarżonemu.

Z zasadą prawa do obrony, która została przedstawiona wyżej, wiąże się również nie mniej istotne prawo do informacji. Zasada ta wynika z art. 16 k.p.k., który stanowi, że jeżeli organ prowadzący postępowanie jest obowiązany pouczyć uczestników postępowania o ciężących obowiązkach i przysługujących uprawnieniach, to brak takiego pouczenia lub mylne pouczenie nie może wywoływać ujemnych skutków procesowych dla uczestnika postępowania lub innej osoby, której to dotyczy. Informacja musi być skierowana do osoby, która musi być pouczona o odpowiednim zachowaniu, przy czym takie pouczenie musi być dla niej zrozumiałe, dlatego też w niektórych przypadkach konieczna będzie obecność tłumacza, który pomoże osobie zrozumieć i odpowiednio postąpić w określonej sytuacji, by swoim postępowaniem nie naraziła ona siebie na dalsze negatywne skutki. Obowiązek informowania wyrażony jest w konkretnych przepisach Kodeksu postępowania karnego. Jeżeli chodzi o dział XIII, odnoszący się do postępowania karnego ze stosunków międzynarodowych, tam też znajdują się liczne przepisy, które nakładają na organa procesowe obowiązek informowania. I tak, na przykład w przepisie art. 607k § 2 k.p.k. nałożony został na prokuratora obowiązek poinformowania osoby o treści nakazu europejskiego i o możliwości wypowiedzenia się co do wyrażenia zgody na przekazanie.

Kolejną istotną kwestią, która została poruszona powyżej i jest związana z gwarancjami oskarżonego w postępowaniu karnym ze stosunków międzynarodowych, jest prawo do pomocy tłumacza. Wynika ono nie tylko z przepisów Kodeksu postępowania karnego, ale również z aktów o charakterze międzynarodowym, jak *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, która, mimo że została uchwalona ponad 60 lat temu, nadal zachowuje swoją aktualność.

Zagwarantowanie powyższych uprawnień dla oskarżonego odgrywa znaczącą rolę i zabezpiecza jego pozycję w postępowaniu karnym, w którym to niewątpliwie oskarżony znajduje się w trudniejszej pozycji, gdyż przeciwko niemu występuje oskarżyciel publiczny dysponujący wieloma środkami, które są niedostępne dla oskarżonego. Oskarżyciel publiczny korzysta z aparatu ścigania, ponadto jest podmiotem fachowym, a oskarżony często po raz pierwszy ma kontakt z wymiarem sprawiedliwości i nie ma świadomości, jak powinien się zachować, jakie podjąć działania, które będą dla niego korzystne, dlatego tak istotne znaczenie odgrywa tu prawo do informacji. Jednakże konieczne jest, by taka informacja dotarła w odpowiedni sposób do oskarżonego i była dla niego zrozumiała (prawo do pomocy tłumacza). Ważne, by oskarżony miał świadomość, że przysługuje mu prawo do obrony zarówno formalnej, jak i materialnej. To, czy oskarżony skorzysta z tych gwarancji, zależy tylko i wyłącznie od niego. Nie zmienia to jednak faktu, że musi on zostać o tym poinformowany.

Orzecznictwo

- Adolf v. Austria* z 26.03.1982 r., A. 49, § 30.
Croissant v. Niemcy z 25.09.1992 r., A. 237-B, § 29.
Decyzja *Ostergren i inni v. Szwecja* z 1.03.1991 r., skarga nr 13572/88, DR 69/198.
Decyzja *X. v. Niemcy* z 6.05.1982 r., skarga nr 9365/81, DR 28/229.
Decyzja *X. v. Wielka Brytania* z 9.10.1978 r., skarga nr 8295/78, DR 15/242.
Decyzja *X. v. Wielka Brytania* z 9.10.1980 r., skarga nr 8386/86, DR 21/126.
Deweer v. Belgia z 27.02.1980 r., A. 35, § 56.
Orzeczenie *Barberá, Messegué i Jabardo v. Hiszpania* z 6.12.1988 r., A. 146, § 77.
Orzeczenie *Brozicek v. Włochy* z 19.12.1989 r., A. 167, § 38–46.
Orzeczenie *Brozicek v. Włochy* z 19.12.1989 r., A. 167, raport Komisji, § 65.
Orzeczenie *Croissant v. Niemcy* z 25.09.1992 r., A. 237-B, § 27, 31.
Orzeczenie *Hermi v. Włochy* z 18.10.2006 r., Wielka Izba, skarga nr 18114/02, § 60.
Orzeczenie *Kamasiński v. Austria* z 19.12.1989 r., A. 168, § 74.
Orzeczenie *Kamasiński v. Austria* z 19.12.1989 r., A. 168, § 79–81.
Orzeczenie *Kremzow v. Austria* z 21.09.1993 r., A. 268-B, § 58.
Orzeczenie *Lutz, Englert i Nölkenbockhoff v. Niemcy* z 25.08.1987 r., A. 123.
Orzeczenie *Makhfi v. Francja* z 19.10.2004 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 59335/00, § 40.
Orzeczenie *Minelli v. Szwajcaria* z 25.03.1983 r., A. 62, § 27.

Orzeczenie *Stanford v. Wielka Brytania* z 23.02.1994 r., A. 280-A, § 26.

Orzeczenie z 13.10.2009 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 7377/03.

Orzeczenie z 18.10.2006 r., Wielka Izba, skarga nr 18114/02, § 59.

Raport *Baegen v. Holandia* z 20.10.1994 r., A. 327-B, § 77.

SN II KK 239/04, OSN „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 7–8, poz. 5.

SN III KK 418/05, OSN „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 12, poz. 5.

Literatura

Boratyńska K.T., Chojniak Ł., Jasiński W., *Postępowanie karne*, Warszawa 2012.

Boratyńska K.T., Górski A., Sakowicz A., Ważny A., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2009.

Bratoszewski J., Gostyński Z., Gardocki L., Przyjemski S.M., Stefański R.A., Zabłocki S., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Z. Gostyński, red. wyd. 2: R.A. Stefański, S. Zabłocki, t. III, Warszawa 2004.

Cieślak M., *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, wyd. 3, Warszawa 1984.

Gajda A., *Europejski nakaz aresztowania a ochrona praw jednostki*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2007, nr 7.

Górski A., Sakowicz A., *Komentarz do decyzji ramowej Rady Unii Europejskiej w sprawie europejskiego nakazu aresztowania*, w: *Prawo Wspólnot Europejskich a prawo polskie. Dokumenty karne. Część II*, red. E. Zielińska, Warszawa 2005.

Grajewski J., Paprzycki L.K., Płachta M., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2003, t. II.

Grajewski J., Paprzycki L.K., Steinborn S., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, tom II*, red. J. Grajewski, Warszawa 2010.

Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2008.

Grzegorzczak T., *Postępowania szczególne wobec cudzoziemców*, w: *Przestępczość przygraniczna. Postępowanie karne przeciwko cudzoziemcom w Polsce*, red. A.J. Szwajc, Poznań 2000.

Grzeszczyk W., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2012.

Hofmański P., *Przyszłość ścigania karnego w Europie*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2006, nr 12.

Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. P. Hofmański, wyd. 3, Warszawa 2007, t. III.

- Klejnowska M., *Glosa do wyroku SN sygn. akt III KK 271/02*, „Państwo i Prawo” 2004, z. 9.
- Kuczyńska H., *Europejski nakaz aresztowania*, „Europejski Przegląd Prawa” 2004, nr 3.
- Marszał K., Stachowiak S., Zgryzek K., *Proces karny*, Katowice 2005.
- Nowicki M.A., *Wokół konwencji europejskiej. Komentarz do „Europejskiej konwencji praw człowieka”*, Warszawa 2010.
- Płachta M., *Glosa do wyroku SA w Warszawie z 14 listopada 2000 r. – II AKa 336/00*, „Palestra” 2002, nr 3–4.
- Stachowiak S., Wiliński P., Paluszkiewicz H., Gerecka-Żołyńska A., Janusz-Pohl B., Mazur P., Zając I., *Prawa i obowiązki obywatela Unii Europejskiej jako uczestnika w postępowaniu karnym*, w: *Węzłowe problemy procesu karnego*, red. P. Hofmański, Warszawa 2010.
- Wiliński P., *Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym*, Kraków 2006.

THE GUARANTEES TO THE DEFENDANT IN INTERNATIONAL CRIMINAL PROCEEDINGS

Summary

The matters related to defendant's guarantees are regulated both by the Polish legal system and by international law. Defendant's guarantees constitute a very significant issue in view of the fact that defendants are the subject of the criminal proceedings and that in such proceedings, in principle, they are on their own while facing prosecutors with a strong law enforcement system at their disposal. Therefore, it is essential that defendants are notified of their rights and that their rights are ensured and respected. The situation seems to be slightly more complicated in international criminal proceedings. The following article presents the basic guarantees available to the defendant, i.e. the right to defence, the right to translation services free of charge, the right to information, and the right to due process.

Translated by Marta Brzezińska

Keywords: criminal proceedings, defendant, international proceedings